

Drama a divadlo

ARTHUR MILLER

(nar. 1915)

Smrt obchodního cestujícího

Stanley stojí u Happyho, čeká na objednávku.

BIFF *(jde provínile k Willymu, jako by šel k tělesně postiženému člověku)*
Posaď se, táto. Chceš se něčeho napít?

WILLY Co by ne?

BIFF Pojď, dáme si pořádně do trumpet.

WILLY Vypadáš nějak ztrápeně.

BIFF Ale ne. *(Stanleymu)* Jednou dokola whisky. Dvojitou.

STANLEY Dvojitou. Proším. *(Jde)*

WILLY Ty už jich máš pár v sobě, co?

BIFF No, pár.

WILLY Tak co bylo, chlapče? *(Zakřívá povzbudivě hlavou, s úsměvem)*
Šlo všechno hladce?

BIFF *(si nadechne, potom se nadhne a chytí Willyho za ruku)* Kamaráde...
(Statečně se usmívá a Willy se také usmívá) Já dneska něco zažili!

HAPPY Něco senzačního, táto.

WILLY Vážně? Co bylo?

BIFF *(jako by se vznášel vysoko nad zemí, mírně opilý)* Já ti to všechno vypovím, od A až do Zet. Byl to podivný den. *(Ticho, Biff se rozhlédne, snaží se ze všech sil se sebrat, ale jeho dech neustále porušuje rytmus jeho řeči).* Mysl jsem na něj dost dlouho čekal, a –

WILLY Na Olivera?

BIFF Jo, na Olivera. Celej den, aby bylo jasno. A přitom se mi vybavilo spousty okamžiků a spousty faktů, táto, spousty faktů z myšho života. Kterej z nás to byl, táto? Kterej z nás si vymyslel, že jsem byl u Olivera v prodejí?

WILLY Dyť je to pravda.

BIFF Ba ne, tati, já byl v expedici.

WILLY Ale prakticky jsi byl –

BIFF *(odhodlaně)* Tati, já nevím, kterej z nás na to přišel první, ale já u Billa Olivera nikdy v prodejí nebyl.

WILLY Co to povídáš?

BIFF Táto, pojď se už jednou držet faktů. Když budeme pořád hrát haba-důru, tak se nikam nedostaneme. Byl jsem v expedici.

WILLY *(vztekle)* Tak dobře, no! Ale poslyš –

BIFF Proč mě nenecháš domluvit?

WILLY Mě teď nezajímají nějaký vodbyřý historie a podobný volovinky, protože mi hoří sířecha nad hlavou, rozumíte, hoši? Už je všechno v jednom plameni. Dostal jsem dneska vejpověd.

BIFF *(zděšeně)* Jak je to možný?

WILLY Dostal jsem vejpověd a chtěl bych mamince přinést nějakou dobrou zprávičku, poněvadž ta ženská tam čeká, ta ženská tam trpí! A víp je v tom, Biffe, že už mě nenapadá nic, co bych jí moh říct. Tak mi tady nedělej žádnou přednášku vo nějakých faktech a názorech. Mě to nezajímá. Tak jaký máš pro mě zprávy?

(Vstoupí Stanley s třemi sklenkami. Čekají, až odejde.)

WILLY Byls u Olivera?

BIFF Tati, probohal!

WILLY Chceš snad říct, žes tam nešel?

HAPPY Ale to se ví, že tam šel.

BIFF Šel. Byl jsem u něj. Jak ti mohli dát vejpověd?

WILLY *(na kraji židle)* Jak tě přivítal?

BIFF A to tě nechce nechat jezdit ani na provizii?

WILLY Ne, jsem venku! *(Naléhavě)* Tak řekni! Přivítal tě srdečně?

HAPPY To víš, že jo, táto, to víš, že jo!

BIFF *(v úzkých)* Bylo to takový –

WILLY Já byl jenom zvědavěj, jestli si tě bude pamatovat. *(Happymu)*

Představ si, že ho lidi neviděj deset, dvanáct let, a takhle ho přivítaj!

HAPPY Moje řeči!

BIFF *(se pokouší přejít znova do ofenzivy)* Hele, táto –

WILLY A víš, proč si tě pamatuje, že jo? Poněvadž jsi na něj tenkrát udělal dojem.

BIFF Pojď, pohovoříme si v klidu a omezíme se na fakta, hm?

WILLY *(jako by ho Biff pořád přerušoval)* No, a co bylo dál? To jsou ohromný zprávy, Biffe. Vzal tě do svý kanceláře, nebo jste mluvili v předpokojí?

BIFF No – von přišel, víš – a –

WILLY *(se širokým úsměvem)* A co řeč? Já bych se vsadil, že ti dal ruku kolem krku, co?

BIFF No, von jaksi –

WILLY Je to fajn chlap. *(Happymu)* K tomu je hrozně těžký se dostat, víš?

HAPPY (*souhlasně*) Dyt' já vím –
WILLY (*Biffovi*) To von ti nabídl něco k pití, víd'?

BIFF No, nahl' mi pár – ne, ne!

HAPPY (*vpadne*) Řek' mu vo tom mým nápadu z Floridy.

WILLY Neskákej do řeči. (*Biffovi*) Jak se na ten nápad tváříš?

BIFF Tati, dopřel' bys mi minutku, abych ti to vysvětlil?

WILLY Já čekám na tvoje vysvětlení celou tu dobu, co tady sedím. Co bylo?

Vzal tě do svý kanceláře a – dál?

BIFF No – já jsem mluvil. A – a von poslouchal, že jo.

WILLY Von je totiž známěj tím, jak druhýho poslouchá. Jak ti vodpověděl?

BIFF Vodpověděl – (*Zarazí se, najednou vztekle*) – Tati, ty mě pořád nenecháš říct, co ti chci říct!

WILLY (*obviňuje Biffa, rozlobeně*) Tys u něho nebyl, víd'?

BIFF Byl!

WILLY Tos ho urazil nebo co? Tys ho urazil, víd'?

BIFF Nedorážej pořádl'! Tak na mě pořádl' nedorážej!

HAPPY Pro boha živýho!

WILLY Tak řekni, co bylo!

BIFF (*Happymu*) S ním se nedá mluvit!

Do uší se zařizne osamělý tón trubky. Zelené skvrny listů se rozstíhají na dím, na kterém spočívá atmosféra noci a smu. Vějde mladý Bernard a zaklepe na dveře.

MLADÝ BERNARD (*překorně*) Paní Lomanová! Paní Lomanová!

HAPPY Tak mu řekni, co bylo!

BIFF (*Happymu*) Drž hubu a nech mě bejt!

WILLY Bodejt! Von si musel propadnout z matiky!

BIFF Z jaký matiky? Co to povídáš?

MLADÝ BERNARD Paní Lomanová! Paní Lomanová!

V domě se objeví Linda, vypadá jako kdysi.

WILLY (*divoce*) Z matiky, z matiky, z matiky!

BIFF Táto, tak se uklidni!

MLADÝ BERNARD Paní Lomanová!

WILLY (*zuřivě*) Kdybys bejval nepropad, takš měl dneska háký postavení.

BIFF Táto, poslyš, já ti teď řeknu, jak to bylo, ale musíš poslouchat.

MLADÝ BERNARD Paní Lomanová!

BIFF Čekal jsem šest hodin –

HAPPY Hergot, co to kecáš?

BIFF V jednom kuse jsem se u něj nechával ohlašovat, ale von mě nechtěl přijmout. A nakonec... (*Pokrácuje, ale není ho už slyšet a světlo na restauraci slábne*)

MLADÝ BERNARD Biff propad z matiky!

LINDA Ne!

MLADÝ BERNARD Birmbaum ho nechal propadnout! Nepustěj ho k matu-
ritě!

LINDA Ale to přece musej! Vždyt' má jít na univerzitu. Kde je? Biffe! Biffe!

MLADÝ BERNARD Odjel. Šel na hlavní nádraží.

LINDA Na hlavní – že von jel do Bostonu!

MLADÝ BERNARD Strejček Willy je v Bostonu?

LINDA Třeba by Willy moh s tím profesorem promluvit. Chudáček Biffe!

Světlo na dím naráz zhasne.

BIFF (*u stolu, už je ho zase slyšet, ukazuje zlaté plnicí pero*) ... takže u Olivera mám po parádě, chápeš? Posloucháš mě?

WILLY (*neví, co by odpověděl*) Jo, samozřejmě. Kdybys bejval nepropad...

BIFF Nepropad? Co to povídáš?

WILLY Jen to nesváděj všechno na mě! Z tý matiky jsi přece propad ty, a ne já! Vo jakým peru to mluviš?

HAPPY To ale byla velká pitomost, Biffe, takový pero má cenu –

WILLY (*teprve teď si všimne pera*) Tys vzal Oliverovi pero?

BIFF (*slabne*) Tati, dyt' jsem ti to zrovna teď vysvětl'oval.

WILLY Tys ukrad Billovi Oliverovi plnicí pero?

BIFF No ne zrovna ukradl! Dyt' ti to celou tu dobu vysvětlujini!

HAPPY Držel ho v ruce a zrovna v tom momentě přišel Oliver a von tak znervozněl, že ho strčil do kapsy!

WILLY Proboha, Biffe!

BIFF Dyt' já to neudělal schválně, tati!

HLAS Z TELEFONNÍ CENTRÁLY Tady hotel Standish Arms. Dobry večer!

WILLY (*vykřikne*) Řekněte, že nejsem v pokojí!

BIFF (*vyděšen*) Co je ti, táto? (*On i Happy vstanou*)

TELEFONISTKA Pokoj pana Lomana? Já vám tam ještě jednou zazvoním!

WILLY Nezvoňte tam, já tam nejsem!

BIFF (*sí klekne před Willym na koleno, s hrůzou*) Tati, já to ještě dokážu, uvidíš, že jo! (*Willy se pokouší vstát, Biff ho zadrží*) Prosim tě, sed!

WILLY Ne, ty nikdy nic nedokážeš, ty seš k ničemu. Ty nikdy nic nedo-
kážeš.

BIFF Nejsen, tati. Já si najdu něco jinýho, rozumíš. Jen si nedělej s ničím starostí. (*Pozvedne Willymu obličej*) Tak něco řekni, tati.

TELEFONISTKA Pan Loman se nehlasí. Mám ho dát vyvolat?

WILLY (*se pokouší vstát, jako kdyby chtěl vyrazit a telefonistku umlčet*) Ne, ne!

HAPPY Však von na něco kápne, tati.

WILLY Ne, ne...

BIFF (*stojí nad Willym, zoufale*) Tati, poslouchej! Poslouchej mě! Já mám pro tebe dobrou zprávu. Oliver mluvil vo tom Happyho nápadu se svým společníkem. Posloucháš mě? Von – von mluvil se svým společníkem a pak ke mně přišel ... vono to se mnou všechno dobře dopadne, slyšíš? Tati, poslouchej mě, von povídal, že už jde jenom vo to kolik?

WILLY Tak vono se ti to povedlo?

HAPPY Bude to mít senzaci, táto!

WILLY (*se pokouší vstát*) Vono se ti to povedlo, vid? Tak vono se to povedlo! Vono se to povedlo!

BIFF (*tlačí Willyho zpátky do židle*) Ne, ne. Hele, tati. Já s ním mám jít zejtra na voběd. Já ti to říkám, jenom abys věděl, že ještě pořád dělám na lidi dojem, táto. A uvidíš, že někde něco dokážu, ale zejtra tam jít nemůžu, chápěj!

WILLY Proč by ne? Prostě –

BIFF Ale to pero, táto!

WILLY Vrátiš ho a řekneš mu, že se to stalo nedopatřením!

HAPPY To se ví, jen zejtra na ten voběd jdi.

BIFF Ale přece nemůžu říct, že –

WILLY Luštíls křížovku a omylem jsi použil jeho pera!

BIFF Človíčku, koukni se. Tenkrát před lety jsem vzal ty míče, a teď tam pudu s jeho plnicím perem? To je přece jasný jako facta, copak to nechápeš? S takovou mu nemůžu na voči. Zkusím to někde jinde.

HLAS PÍKOLKA Pan Loman, k telefonu!

WILLY Copak ty nechceš něco bejt?

BIFF Táto, jak se tam můžu vrátit?!

WILLY Ne, ty nechceš něco bejt, to je to, vid?

BIFF (*má už na Willyho zlost, poněvaďz nebere na vědomí projevů jeho učasti*) Takhle se na to nesmiš divat! Myslíš, že to bylo pro mě lehký jít do ty kanceláře po ton, co jsem mu proved? Ani čtyřma páty koní by mě byl nikdo k Oliverovi nedostal!

WILLY Tak proč jsi tam teda chodil?

BIFF Proč jsem tam chodil? Proč jsem tam chodil! Tak se na sebe koukni! Jen se koukni, kams to dopravovali!

Nalevo za scénou se zasměje Žena.

(Přeložili Luba a Rudolf Pellarovi)

Arthur Miller vyslov [arsr mlir]

136